

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยคือ สถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศ มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการคือ การสอน การวิจัย การให้บริการชุมชน และการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ (สุทธิลักษณ์ อัมพันธ์วงศ์, 2521: 64) การศึกษาในมหาวิทยาลัยเน้นการส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อเขียนรายงาน ภาคนิพนธ์ และการอภิปรายในชั้นเรียน ห้องสมุด มหาวิทยาลัยจึงมีบทบาทอย่างมากต่อการเรียนการสอน จะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ นโยบายและหลักสูตรของมหาวิทยาลัย เพื่อให้หน้าที่ทั้ง 4 ประการของมหาวิทยาลัย สัมฤทธิ์ผล ด้วยเหตุนี้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่ที่จะต้องจัดหาและรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ และวัสดุทัศนวัสดุให้นักศึกษาและอาจารย์ได้ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าอย่างพอเพียง ต้องอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานห้องสมุดเข้าถึงสารนิเทศได้อย่างอิสระมากที่สุด แนวคิดในเรื่องการจัดเก็บหนังสือและวารสารในระบบชั้นปิดจึงไม่เป็นที่ยอมรับ ห้องสมุดที่ทันสมัยต้องมีการจัดหนังสือแบบหึ่งเปิด คือให้ผู้ใช้งานห้องสมุดเข้าถึงตู้หรือหิ้งหนังสือที่เปิดโล่ง ไม่มีการใส่กุญแจตู้เพื่อจะได้เลือกหนังสือที่ต้องการได้ด้วยตนเอง (สุทธิลักษณ์ อัมพันธ์วงศ์, 2515: 1)

อย่างไรก็ตาม การจัดบริการในระบบชั้นเปิดของห้องสมุดก็มีผลเสียประการหนึ่งคือก่อให้เกิดปัญหาหนังสือหาย รวมทั้งการถูกฉีก ตัด หรือ ซ่อน ทำให้ผู้ใช้งานจำนวนมากต้องสูญเสียโอกาสในการใช้วัสดุเหล่านั้น (Gordon, 1969; Rovelstad, 1976; Beenham and Harrison, 1990) นอกจากนี้ห้องสมุดยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาทดแทนเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจห้องสมุดหลายแห่งในต่างประเทศเท่าที่ผ่านมามีการสูญเสียหนังสือและวารสาร ดังนี้

ทศวรรษ 1970 จำนวนหนังสือหายของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษมีสถิติ ดังนี้ คือห้องสมุดมหาวิทยาลัย Edinburgh อัตราหนังสือหายน้อยกว่าร้อยละ 0.08 ห้องสมุดมหาวิทยาลัย Glasgow ร้อยละ 0.12 ในระหว่างปี 1970-71 ต่อมาในปี 1973 อัตราหนังสือ

หายของห้องสมุดมหาวิทยาลัยโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 1.5 และร้อยละ 5 ในปี 1975 ที่ห้องสมุด Liverpool Polytechnic (Souter, 1976: 97) ในประเทศ Zambia ที่ห้องสมุดประชาชน Mansa มีอัตราหนังสือถูกขโมยร้อยละ 7 (Thompson, 1977: 369)

สำหรับความเสียหายที่คิดเป็นจำนวนเงิน จากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา Kesler (1977) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัย Rhode Island ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขอสำเนาบทความวารสารที่ถูกฉีกหรือตัดจากห้องสมุดอื่นถึง 1,092 ดอลลาร์สหรัฐ และค่าใช้จ่ายในการจัดหาวารสารมาแทนเล่มที่หายไป 3,303 ดอลลาร์สหรัฐ ในระหว่างปี 1974-75

ทศวรรษ 1980 Gouke และ Murfin (1980: 1796) พบว่าห้องสมุดต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวารสารที่ถูกฉีก 7,700 - 12,950 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี และในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาห้องสมุดต้องเสียเงิน 13,860-23,100 ดอลลาร์สหรัฐ สำหรับวารสารที่ถูกฉีกทำลายจำนวน 2,310 ฉบับ ปี 1981 มีการจับกุม James Shinn ซึ่งมีส่วนร่วมในการขโมยวัสดุห้องสมุด 40 แห่งในสหรัฐอเมริกาเป็นมูลค่า 3/4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Flagg, 1983: 648) และในปีเดียวกัน มหาวิทยาลัย Nebraska รายงานว่าในปี 1980 ห้องสมุดต้องจัดหาบทความประมาณ 1,000 หน้า ตัวเล่มวารสารและหนังสืออีก 672 เล่มมาทดแทนส่วนที่ถูกฉีกและขโมยไป (Pederson, 1990: 121) นอกจากนี้ ในปี 1987 Lincoln สืบรวจห้องสมุด 300 แห่งในประเทศอังกฤษ พบว่ามีอัตราหนังสือหายประมาณ 3,500 ครั้งในห้องสมุดทุก 100 แห่ง และในปีเดียวกันจากหนังสือชื่อ Preventing Library Book Theft ของ Herbert Keele พบว่าอัตราหนังสือหายของห้องสมุดในประเทศอังกฤษอยู่ระหว่างร้อยละ 1-40 หนังสือในประเทศอังกฤษมีทั้งสิ้นประมาณ 150 ล้านเล่ม ค่าใช้จ่ายในการจัดหาทดแทนเฉลี่ยเล่มละ 20 ปอนด์ ดังนั้นคิดเป็นเงินทั้งสิ้นมากกว่า 100 ล้านปอนด์ (Jackson, 1990: 360, 363)

สำหรับประเทศไทย เป็นที่ยอมรับกันว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยแทบทุกแห่งล้วนประสบกับปัญหาการสูญเสียนหนังสือ จากงานวิจัยของ นุติสาร อัครกะนู (2525) พบว่า ห้องสมุดมีทรัพยากรให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดเป็นจำนวนมากและมีหนังสือหายเป็นประจำ งานสำรวจหนังสือสามารถแก้ปัญหาให้กับหัวหน้าห้องสมุด ซึ่งมีความลำบากใจอยู่เสมอในการเสนอรายงานจำนวนหนังสือหายบ่อย ๆ ต่อผู้บริหาร นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังระบุให้เห็นอย่างชัดเจนว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยล้วนประสบปัญหาหนังสือหาย

อย่างไรก็ตามห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่มีการแสดงสถิติในเรื่องนี้ออกมาอย่างชัดเจน จาก การสำรวจหนังสือของห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยของรัฐบางแห่ง พบว่า จำนวนหนังสือที่สำรวจ ไม่พบของห้องสมุดอยู่ระหว่างร้อยละ 8-11 ซึ่งนับเป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงไม่น้อยไปกว่าอัตรา หนังสือหายของห้องสมุดใน 3 ประเทศที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงการฉีกหรือตัด บางส่วนของหนังสือและวารสาร การขีดเขียนตลอดจนการซ่อนหนังสือ เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ปัญหาการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด เป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก ไม่เพียงก่อให้เกิดความไม่ พอใจและสูญเสียโอกาสในการใช้วัสดุของผู้ใช้ห้องสมุด แต่ยังเป็นภาระสิ้นเปลืองงบประมาณและ เวลาในการจัดหาเข้ามาทดแทนสิ่งที่สูญเสียไป แทนที่ห้องสมุดจะได้นำงบประมาณนั้นมาจัดหา ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ใช้และใช้เวลาเพื่อการพัฒนาห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การป้องกันและแก้ไขปัญหาหนังสือหายโดยการนำระบบอัตโนมัติมาใช้เป็นที่นิยมกันมาก ในต่างประเทศ แต่สำหรับประเทศไทยยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง งบประมาณ อย่างไรก็ตามการใช้ระบบรักษาความปลอดภัยอัตโนมัติก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการฉีก ตัด หนังสือและวารสารได้ เช่น ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย Rhode Island ได้มีการติดตั้งระบบ รักษาความปลอดภัยอัตโนมัติในเดือนสิงหาคม 1973 แต่สถิติการขอยืมสำเนาจากห้องสมุดอื่น เพื่อให้บริการทดแทนเอกสารที่ถูกฉีกไปก็มีได้ลดลงกลับเพิ่มขึ้นจาก 55 หน้า ในระหว่างปี 1973-74 เป็น 91 หน้าในระหว่างปี 1974-75 และ 60 หน้า ใน 6 เดือนแรกของช่วงปีถัดมา ทั้งนี้ เนื่องจากระบบอัตโนมัติทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ที่คิดจะขโมยหนังสือหรือวารสาร ทั้งเล่มเปลี่ยนมาฉีกเฉพาะหน้าที่ต้องการออกไป (Kesler, 1977: 29) ดังนั้นการแก้ไขปัญห การสูญเสียหนังสือของห้องสมุด จะต้องมีความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ และผู้ใช้ห้องสมุดเป็นสำคัญ

ปัญหาการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดเกิดจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ สภาพอาคาร ลักษณะการดำเนินงานของห้องสมุด ลักษณะของหนังสือ บุคลากรของห้องสมุด และผู้ใช้ เป็นต้น การวิจัยปัญหานี้ในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา ได้แก่ สุพร นิริยะไพโรจน์ (2522) ศึกษาสภาพ การดำเนินงานที่ทำให้เกิดการขโมยหนังสือในห้องสมุดวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พรนิมล แสนแสน (2530) ศึกษาลักษณะหนังสือที่สำรวจไม่พบในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และสมจิตร ปาระมี (2530) ศึกษาสาเหตุและวิธีป้องกันการ สูญเสียหนังสือของห้องสมุด โรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8

จากการวิจัยของ สมจิตร ปาระมี ซึ่งศึกษาสภาพและอัตราการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด และวิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของบรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียนมัธยม พบว่าสาเหตุของการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดเกิดจากผู้ใช้มากที่สุด และเสนอวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาดตามความคิดเห็นของบรรณารักษ์ ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อผู้ใช้เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา การศึกษาจากผู้ใช้โดยตรงจะทำให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดมาก ทำให้ทราบทัศนคติของผู้ใช้ต่อปัญหานี้ รวมทั้งวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นที่ผู้ใช้ยอมรับ และไม่ทำให้เกิดความรู้สึกทางลบต่อห้องสมุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาทัศนคติของนักศึกษาในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. สาเหตุของการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด
2. ลักษณะและวิธีการที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด
3. วิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

สมมติฐานในการวิจัย

1. การสูญเสียหนังสือของห้องสมุดมีสาเหตุจากสภาพแวดล้อม ลักษณะการเรียนการสอน และทัศนคติของนักศึกษาต่อห้องสมุด
2. ลักษณะและวิธีการที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดมากที่สุด คือการนำหนังสือออกจากห้องสมุดโดยไม่ขออนุญาต
3. การตรวจหนังสือตรงทางเข้าออกของห้องสมุดอย่างเคร่งครัดเป็นวิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดที่ดีที่สุดในทัศนคติของนักศึกษา

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรต้น สาเหตุของการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด ได้แก่

1. สาเหตุภายนอก

- สภาพแวดล้อม เช่น สภาพอาคารห้องสมุด ลักษณะการดำเนินงานของห้องสมุด ลักษณะของหนังสือ เป็นต้น

- ลักษณะการเรียนการสอน

2. สาเหตุภายใน

- ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อห้องสมุด

ตัวแปรตาม ลักษณะและวิธีการที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด ได้แก่

1. นำหนังสือออกจากห้องสมุดโดยไม่ขออนุญาต

2. ฉีก ตัด

3. ชีต เขียน

4. ซ่อน

วิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาสาเหตุและวิธีป้องกันการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด มหาวิทยาลัย ซึ่งหมายรวมถึงสิ่งตีพิมพ์ทุกชนิดที่ห้องสมุดจัดหาเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ โดยศึกษาจากนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาที่เข้าใช้ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยปิดของรัฐที่มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปในเขตกรุงเทพมหานคร 8 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยศิลปากรวังท่าพระ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 884 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีขั้นตอนการวิจัยคือ

1. ศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากบรรณารักษ์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

2.1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามและความคิดเห็นต่อสาเหตุของการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

2.2 ลักษณะและวิธีการที่ทำให้เกิดการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

2.3 วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปทดสอบกับนักศึกษาคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 88 คน

4. แจกแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วแก่นักศึกษาที่ใช้ห้องสมุดกลางแต่ละแห่ง จนครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

5. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. เสนอผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบทัศนะของนักศึกษาเกี่ยวกับการสูญเสียหนังสือของห้องสมุด และวิธีป้องกัน เพื่อบรรณาธิกรณจะได้นำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการสูญเสียหนังสือของห้องสมุดต่อไป

คำอธิบายศัพท์ในการวิจัย

การสูญเสียหนังสือของห้องสมุด	หมายถึง	การลักลอบนำหนังสือหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ออกจากห้องสมุดเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยมีได้ยืมตามระเบียบของห้องสมุด รวมถึงการซ่อน ฉีก ตัด ซีดเขียน และการไม่ระวังรักษาหนังสือ
------------------------------	---------	--